

# A szegedi nyomdászat százhetvenöt éve

Szeged technikortörténetének, de művelődési múltjának is nyomdai kiindulópontjait az a jeles évet kell tekintenünk, amikor Grün Orbán azzal a szándékkal jött városunkba, hogy nyomdát nyisson. Az 1801. október 22-én kelt folyamodványára a királyi engedélyt 1802. október 22-én kapta meg. A királyi passzus késése nem zavarta azonban a kiváló nyomdászt, és munkáját már jóval korábban megkezdte, hiszen a város vezetői is hathatósan támogatták. Első nyomdai terméke, *Benyák Bernát* szegedi piarista papköltő ünnepi versének kinyomtatása volt, amelyet a *Pozsonyi Ignác* által alapított kórház (ma a Városi I. sz. Kórház) alapköltetelére adtak ki, 1801. október 27-én.

Idetelepülését követően, Grün Orbán egyedül dolgozott, majd 1830-ban alkalmazott egy mestert, két segédet és egy inast. Hat évvel később már hat segítése volt, négy nyomtató- és két szedőlegény személyében. Kezdetben főleg közigazgatási nyomtatványokat állítottak elő, és legnagyobb megrendelője maga Szeged városa volt. De nemcsak Szeged, hanem a környező városok, sőt Szabadka, Nagybecskerek és Kiskindra is itt rendelték meg a hivatalos úrlapokat. A könyvnyomtatás tulajdonképpen 1804-ben kezdődött Grün nyomdájában, ettől kezdve adta ki a szegedi kalendáriumot, amely később elérte a 40-50 ezres példányszámot is.

Grün Orbán 1828-ban bekövetkezett halála után a nyomdát övegye, majd a külföldi vándorúról hazatért nevelt fia, Grün János vette át. Az új mester ha-

zaterése a szegedi nyomda életében nagy változást jelentett, a könyvsajtót modernizálta. Az új mester nemcsak kiváló nyomdász volt, hanem jó érzékű kereskedő is. Hamar rájött, hogy a nyomda mellé könyvkereskedést is kell nyitnia. Ezt a tevékenységi körét azzal bővítette, hogy papír- és írószer-kereskedést is nyitott. Grün János az apai örökséget fokozatosan gyarapította, és 1840-ben elérte, hogy négy könyvsajtóval dolgozzon. A latin betűk mellett berendezkedett cirillbetűs szövegek szedésére is, az iteni meg a délvédeli szerb lakosság kívánságának kielégítésére. A reformkor értelmét pezdülő mozgalomtól áthatva Grün János többször kísérletet tett szegedi lap indítására. Közel 10 éves küzdelem és huzavona után, az engedélyt 1847-ben kapta meg, de a lapot a kedvezőtlen körülmények miatt nem indította meg. A szabadságharcnak nyomdájával ingyen állt rendelkezésére. Az első szegedi hírlap, a *Tiszavidéki Újság* 1849. január 1-én a Grün-nyomdából került ki, és a második helyi lapot, a Szegedi Hírlapot is itt nyomtatták, 1849. május 2-tól.

Az első szegedi nyomda kezdetben a ma is álló Széchenyi téri Grün-házban — ahogy Grün Orbán 1801 novemberében hírül adja, a palánki régi *Swartsz-házban* — volt, ahonnan előbb az Oroszlán utcába, később az Oskola utcába, és végül a Klauzál téri Burger-házba költözött.

A 175 év arra is kötelez, hogy néhány felvilágítást tegyünk a város más, múltbeli nyomdájáról is. A második jelentős nyomdának a

*Bába-nyomdát* kell tekintenünk, amelyet 1862-ben alapított *Bába Imre*. Ez a nyomda később *Endrényiek* kezébe került. Ők indították meg az első szegedi napilapot, a *Szegedi Naplót*, és 1890-től a *Szegedi Híradót* is ők adták ki. A két testvér 1892-ben különvált, és így a *Bába-féle* hagyaték egyik feléből jött létre az *Engel-féle nyomda*, a Dugonics tér 12. sz. alatt.

A mai Szegedi Nyomda jogelődje, a *Várnay-nyomda* 1873-ban alakult a Kárász utca 5. sz. alatt, majd 1896-ban költözött a Kárász utca 9. sz. alá. Az alapító, *Várnay Lipót* halála után a nyomda fiára szállt, akitől 1920-ban a *Szegedi Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt.* vásárolta meg. *Gönczi J. József* nyomdáját 1890-ben alapította, ő jelentette meg a magyar klasszikusok jelesebb darabjait. A *Délmagyarországi Hírlap- és Nyomdavidőny Rt.* 1910-ben alakult, és többszöri vándorlás után, a Jókai u. 4. sz. alatt működött. A *Koroknay-féle nyomdát* 1921-ben hozták létre a Templom (ma Dóm) téren, ahonnan a *Tömörkény* utcába költözött. Itt jelentek meg *József Attila* neves kötetei 1922 és 1935 között. A *Prometheus-nyomda* 1928 és 1934 között működött. Itt nyomtatták *Radnóti Miklós* verseskötetét. Az említettek túl még több kisebb: az *Iritz-*, az *Alth-*, a *Pallas-*, az *Ablaka-*, az *Árpád-*, a *Gabnai-*, a *Szt. Gellért-*nyomda stb. működött a városban az elmúlt 175 év alatt.

Városunk mai nyomdász-nemzedékeinek jutott az a megtisztelő hivatás, hogy mind magasabb fokon valószínűsítsék meg a 175 éves múltot alapuló hagyományokat, valahogy *Hess András* hitvallásával, amikor "...erre az oly nemes és kitűnő foglalkozásra" léptek azért, hogy "azt nemcsak a maga, hanem a többi halandó számára" is gyümölcsöztesse. Napjainkban is jó ez a szentencia, köszöntsük hát vele a szegedi nyomdászat 175 éves múltját, egyben a mai nyomdászgenerációkat, a második évszázad felé haladó nagyszerű munkahagyomány, kultúránk, civilizációnk, közművelődésünk nagy értékű továbbvivőit.

Bátyai Jenő

## Kiskerti növényvédelem

A gyümölcsösök gomba- és egyéb betegségei, valamint egyes kártevői ősszel a lehullott lombon, illetve a nyugalmi helyzetbe került fákra telelnek át.

Az áttelelő károsítók csökkentésére két lehetőség van: a mechanikai, vagy a vegyszeres védelem. A mechanikai védekezés abból áll, hogy a lehullott leveleket és egyéb növényi maradványokat a fák letisztítása után összegyűjtjük és megsemmisítjük, elégetjük.

A vegyszeres védekezés gyümölcshozamot az alábbiak szerint történhet.

Almástermésűeknél teljes lombhullás után Novendától 20 dekát, Krezonitból 7-8 dekát adjuk tíz liter permetléhez és ezzel permetezzük le a lehullott leveleket, és a nyugalmi állapotban levő fákakat. Ezek a készítmények hatásosak az almafa-varasodás és egyéb betegségek spóráj ellen, de gyérítik a kaliforniai pajzstetű telelő lárváit is. A lehullott lombot Fundazolos permetezésével (10 liter permetléhez 1 deka) a varasodás ellen hatékonyan védekezhetünk.

A csonthéjasok lombhullás utáni permetezését szintén csak a fák teljes nyugalmi állapotának idején célszerű elvégezni. Itt is felhasználhatjuk a Novendát és a Krezonitot. Ezek a készítmények az áttelelő levéltetű, a kaliforniai pajzstetű lárvái, a levélkaszott betegség telelő spóráj ellen, sőt a sodrómoly fertőzőttségével szemben is bizonyos védelmet nyújta-

nak. Eredményesen védekezhetünk a levélkaszott betegség ellen, ha bordólével, vagy egyéb réztartalmú készítménnyel permetezzük. (Rézoxidklorid 50 WP, Copbox, Coprantol stb.)

## A csökkent munkaképességű dolgozó átképzéséről

F. K. szegedi olvasónkat tavaly üzemi baleset érte, s munkaképessége olyan mértékben csökkent, hogy a korábban végzett nehéz munkát nem tudja ellátni. Ezért a vállalat egy új szakma elsajátítására akarja kötelezni. Kicsit fél a tanulástól, ezért arra kívánság, hogy van-e más mód arra, hogy a vállalat foglalkoztatásáról gondoskodják, vagy kötelesek vállalni, hogy megtanulja az új szakmát.

A jelenleg érvényes rendeletek értelmében a csökkent munkaképességű dolgozókat elsősorban vállalaton (szövetkezet) belül kell foglalkoztatni. Részükre olyan munkahelyet kell keresni, ahol egészségük romlása nélküli hatékonyabb munkára képesek. E cél érdekében a vállalat köteles a csökkent munkaképességűeket — a munkakörülmények módosításával — elsősorban eredeti munka-

helyükön és szakmájukban foglalkoztatni. Ha azonban erre valamilyen oknál fogva nincs lehetőség, a dolgozót a vállalaton belül megfelelő munkahelyre kell áthelyezni, vagy más vállalathoz, illetve más munkavégzésre betanítani, vagy szakképzésben részesíteni. A rendeletek lehetőséget adnak arra is, hogy az ilyen dolgozót szükség esetén az e célra létrehozott külön üzemrészen foglalkoztassák, esetleg bedolgozóként, vagy rész munkaidővel alkalmazassák, ha a vállalat jellege erre módot nyújt.

Olvasónk esetében a vállalat tehát a rendelet értelmében jár el, amikor új szakma elsajátítását útján gondoskodik csökkent munkaképességű dolgozója megfelelő foglalkoztatásáról, s ezt a tevékenységet komolyan is támogatja.

Ilyen esetben a szakmunkásképző tanfolyamra a csök-

Takarmány van és még sincs?

## Mentség helyett megoldást keressünk

Amikor nyomós határozatok születtek a kisgazdaságok állattenyésztésének föllendítésére, az is bennük foglaltatott, hogy takarmánygondok nem fordulhatnak elő. Még ott sem, ahol saját fogyasztásra hizlalnak csak. Egyezséget kötött a húspari és a gabonapari tröszt, ennek megfelelően a megyei húspari és malomipari vállalat is. Vállalta a gabonapari, hogy „kéz alá” dolgozik, és annyiféle takarmányt ad, amennyire szükség lesz. A fontos mezőgazdasági ügyekben döntési joggal rendelkező szervezési bizottság legutóbbi ülésén kemény fogalmazásban az hangzott el, hogy gyakran panaszoknak az állattartók. Nem mindig azt és akkor kapják, amit és mikor keresnek. A kemény fogalmazás éle Szegedet marasztalta el legjobban. Fölkerestük a malomipari vállalatot, hogy megtudjuk, milyen lépésekkel lehetne megoldani azokat a gondokat, amelyeket mindenképpen meg kell oldani. Kálmán Józseftől és Tóth Szilvesztertől kaptunk fölvilágosítást.

Az említett határozatok kezdeti szakaszában AFESZ-ekkel, termelőszövetkezeti bizományosokkal kötött szerződést a vállalat, és számos bolttal maga is rendelkezik. Megyénk 60 helységében összesen 148 takarmánybolt vagy takarmányt is áruló üzlet működik, a kereskedelmi hálózat tehát jónak mondható. Szeptember végéig 10 ezer 505 vagon takarmányból 3 ezer 505 vagon ezeken a csatornákon jutott a kistermelőkhöz. Szeged boltjai 608 vagonnal rendelkeztek, de csak 503 vagonnal vettek át.

Az okokat keresve első helyre a raktárgondok kerültek. A szentesi takarmánygyár például másfél napi termelésének megfelelő mennyiséget tud saját raktárában tárolni. Mindig azt kéri, a megadott ütemezés szerint szállítsák el a takarmányt. Legtöbbször szállítási gondok akadályozzák a szövetkezeteket az időpontok betartásában, ilyenkor tehát nem tehet mást a gyár, annak adja, aki éppen elviszi. Ha kénytelenségből el kell adnia ma az egyik takarmányfajtát, lehet, hogy holnap már hiába jönnek érte. Ez is előfordulhat, de gyak-

rabban az, hogy le kell állítani a gyártó gépeket. Előáll az a furcsa helyzet, hogy a termelő úgy tudja, nincs, hisz nem kap, a gyár meg áll, mert annyi van, hogy nem tud mit kezdeni vele. A vállalat szerint megoldódna a helyzet, ha legalább két hétre elegendő készletet raktároznának a boltok, de az is segítene, ha az állattartók nem akkor szaladnának újabb adagokért, amikor az utolsó vödörrel etetik.

Jó tanácsként ezt az utóbbit is közreadjuk szívesen, de hozzátesszük nyomban, ne erre építsen a kereskedelem. A kistermelők most is azt kéri, ne kelljen kis pénzüket hosszabb időre takarmányba fektetni, szolgálgatják ki őket akkor, amikor érte mennek. Ha valóban támogatni akarjuk őket, ezt a kívánságukat természetesen figyelembe kell vennünk.

A forgalmazási adatok jelzik, hogy szállítási gondok is akkor támadnak, amikor a szövetkezeti gépjárműveknek sürgős föladatak például a zöldgőz elszállítás. Gyáníthatnánk, hogy két egyformán fontos népgazdasági ágazat szándékos ütköztetéséről van szó, hogy a bizonyítványt magyarázni tudjuk, de fogadjuk el ezt a magyarázatot is. Csak hogy száz elfogadott magyarázatból se lesz takarmány, a

mentségek helyett megoldást kell keresni.

Fölvettük a gondolatot, hogy jó lenne a régi csuvaróság hagyományait föltámasztani. A listából kiolvasható szoros hónapokban szállítsa maga a vállalat jól szervezett körjáráttal a boltokba a takarmányt, térítés fejében persze. Ellenvetéssel találkoztunk: sem járműve, sem rakodómunkása nincs a vállalatnak. Ellenjavaslaként hangozott el, hogy a szövetkezeti szállító vállalatot lenne jó megbízni evvel a föladdal. Nem nyomoztuk tovább a lehetőségeket, hiszen kézenfekvő: ha gondok vannak, üljenek össze az érdekeltek, keressék meg a megoldást, vagy kérjenek segítséget. Arra a lutrira, hogy van takarmány, de még sincs, nyilván nem lehet tervszerű állattartást alapozni.

Fölvettük egyik levelezőnk korábbi panaszát is. Azt írta, kis tételben nem kap takarmányt, neki pedig sok pénze nincs egyszerre, nyugdíjából él, és nem is tudná elcipelni a nehéz zsákokat. Azt a választ kaptuk, rendezet van rá, hogy a takarmányboltokban meg kell bontani a zsákokat, annyit kell adni, amennyit a vevő kér, és az üresen visszamaradó papírzsákok árát sem szabad áthárítani a vásárlóra.

H. D.

## Művezetőképzés

A nehézipari miniszter rendeletet adott ki az ágazati művezetőképzésről, amelyben azok vehetnek részt, akik megszerzik a mesterszakmunkás-képesítést vagy technikai, illetve szakközépiskolai végzettséggel rendel-

keznek. Az új intézkedés alapján önálló formával egészült ki a nehézipari szakmai képzés és továbbképzés. A rendelet melléklete szerint a nehézipari ágazat területén 15 szakmában szerkező művezetőképzés.

## Engedményes téli almavásár

Tíz vagon alma az ELIKER és a MÉK üzleteiben

Mint minden esztendőben hagyományosan, az idén is rendez üzleteiben téli almavásárt a Szegedi Élelmiszer-kiskereskedelmi Vállalat partnerével, a Csongrád megyei MÉK-vel közösen. Ezzel az akcióval is segítik megvalósulni Szegeden a zöldgőz- és gyümölcsprogramot. Az almavásárban részt vesz a szegedi ELIKER-nek és a MÉK-nek minden olyan üzlete, amely egyébként zöldgőzfélét és gyümölcsöt szokott árusítani.

A vásárt november 1-től rendezik meg és mindaddig tart, amíg a háztartások be nem szerzik e fontos őszi-téli árucikket. Az akció sikere érdekében szállít az ELI-

KER-nek almát legnagyobb partnerre, a Csongrád megyei MÉK, számos térsz, állami gazdaság és kisártermelő is.

A számítások szerint több mint 10 vagon almát értékesítenek a vásár idején. A téli almát egységesen egy forinttal adják olcsóbban a napi bolti árnál. Háromféle minőséget hoznak forgalomba: az export piros almát, amelynek kilogrammja 9,60 Ft, vásári ára 8,60 forint. A BI. minőségű 55 milliméter átmérő feletti alma kilogrammja 6,50 helyett 5,50. Az eddigi 3,60-as BIII. jelű alma kilogrammja a vásár ideje alatt 3 forint lesz.

(x)

## Múzeum a parasztházban

Az épület már évek óta lakatlan volt, s két éve vásárolta meg a göcseji múzeum. A múlt század közepén épült, boronafalú, füstökonyhás, zsúfpedeles, két-tenyéri ablakú parasztház volt a múzeum a Műemléki Felügyelőség irányításával rendezte. A házban a sárlását is tervezik. (MTI)

minap nyílt meg az a kis állandó múzeum, amelyben a Kávason összegyűjtött és a paraszti életformát idéző tárgyak találhatók. A műemlékház nem az egyetlen tenyéri ablakú parasztház volt a múzeum a Műemléki Felügyelőség irányításával rendezte. A házban a sárlását is tervezik. (MTI)

Dr. V. M.